

Shutak I. Method of analysis in legal technique

In the scientific article the basic principles of the theory and practice of using the method of analysis in legal technology are disclosed. It is shown that the method of analysis determines the level of effectiveness of the norms of law in practice, as well as proposals are made to improve the effectiveness of the implementation of regulatory regulations in the future. In its direct content method of analysis is a certain set of techniques, methods of knowledge of the object and the subject of legal technology, the content of which is a set of rules, principles.

The method of analysis involves the conditional division of state-legal phenomena into separate parts, the allocation of major or substantial features in them, on the basis of which a certain rule of law technique is produced. An attempt to understand the role of analytical thinking in law led to the emergence of one of the most influential areas of legal thought – analytical jurisprudence. The quality of legal thinking depends on the level of development and efficiency of legal work, as well as the political, legal and technical and legal perfection of normative and individual legal acts.

The application of the method of analysis in legal technology, consisting of legal terminology, legal structure, form of a legal act, methods and rules of presentation of its content, allows us to investigate the problems of law-making, to carry out the examination of normative legal acts and to create effective legislation for the development of Ukraine as a rule of law.

The analytical view implies the division of the problem into systems-related parts, the identification of causal links, forecasting and evaluation of the entire spectrum of the consequences of the decision – characteristic both for legal science and for legal practice. On the basis of application of the method of analysis of the law, in addition to other technical and legal methods, a detailed picture of the legislation, practices of its application, reveals its legal and social content, the most effective methods and forms of legal activity are developed.

For continuous and systematic analysis of the law, it is necessary to use the generalization of judicial and arbitration practice, parliamentary hearings, parliamentary and deputy requests, the possibilities of the Accounting Chamber, the Office of Public Prosecutor, the Office of the Commissioner for Human Rights. It is important to build a system that allows for a regular analysis of all factors (temporary and permanent, positive and negative) that influence the development of Ukrainian legislation, to determine the extent of their influence on the legislative process. Insufficient consideration of the requirements of legislative regulation leads to the fact that some laws are born spontaneously, and programs of reforms are not always accompanied by legislative acts.

Key words: method of analysis, legal technique, theory of law, law-making, legal regulation, normative-legal act.

УДК 343.8

Євген Юхимович Бараи,*начальник Інституту кримінально-виконавчої служби,**доктор юридичних наук, доцент,**Заслужений діяч науки і техніки України,**генерал-майор внутрішньої служби***ПРАВОВА АНАЛІТИКА В СФЕРІ ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ**

Постановка проблеми. Незважаючи на активну правову політику держави з відповідними інституціями, стратегічні удосконалення і підвищення ефективності у законодавчому полі, й досі існує низка питань, що залишаються не врегульованими. Тому, підтримуючи думку Н. Оніщенко, вважаємо, що варто не обмежуватися відповідною констатацією, а зробити певні спроби, запропонувати шляхи вирішення та напрацювання задля удосконалення відповідної стратегії в умовах кризових проявів в економіці, запобігання гострих соціальних конфліктів. Для досягнення цієї мети необхідно звернути увагу на такий напрям наукового узагальнення, як правова аналітика [1, с. 16]. Аналітика (аналітична діяльність) – творча інтелектуальна діяльність з вилучення нового актуального знання із сукупності зібраної інформації [2, с. 13]. Досить довгий час аналітичні дослідження траплялися лише в точних науках (математика, хімія, економіка). Проте сьогодні, з розвитком суспільства, зв'язок права й аналітики очевидний. Правова аналітика – професійна аналітична діяльність у сфері законотворчості і правозастосування, правової культури, правового інформування, освіти та виховання [2, с. 341]. Вона дає змогу повно і точно розглядати з юридичного погляду життєві ситуації, конфлікти, формулювати висновки про факти дійсності, ухвалювати обґрунтовані судові рішення, складати інші юридичні документи, вести правове навчання, давати юридичні консультації, здійснювати правову експертизу. На основі кваліфіковано опрацьованого аналітичного матеріалу можна розкрити деталізовану картину законодавства, практики його застосування, їх правовий і соціальний зміст, відпрацювати найбільш ефективні прийоми

і форми юридичної діяльності. А тому, в умовах сучасного інформаційного суспільства, з метою підвищення рівня розвитку й ефективності юридичної роботи, а також політико-правової і техніко-юридичної досконалості нормативних та індивідуальних правових актів у системі виконання кримінальних покарань потрібно активно звернутися до теорії і практики правової аналітики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наукове дослідження правової аналітики здійснювалося у працях таких вітчизняних і зарубіжних науковців: Н. Оніщенко, І. Кузнєцов, В. Ісаков, П. Конотопов, О. Селиванов та ін. Проте їхні дослідження не охоплювали правової аналітики в системі виконання кримінальних покарань, тож це питання є актуальним.

Існує об'єктивна необхідність розглянути можливості застосування правової аналітики в основних сферах виконання кримінальних покарань, а саме: вдосконалення системи законодавства, виконання рішень суду (призначення покарання та звільнення від нього), оцінки суб'єктів пробації і засуджених, прогнозування рівня рецидивної злочинності та виявлення його причин, що і є метою нашої статті.

Основні результати дослідження. Інформатизація та інтелектуалізація державного управління є однією з основних тенденцій останніх десятиліть. А тому при вирішенні сучасних проблемних питань варто звернутися до нових способів і прийомів, що дадуть змогу провести аналіз у правовій сфері задля отримання нового знання. Одним із таких прийомів і є правова аналітика. Застосування її положень в органах державної влади вже давно прослідковується у розвинених зарубіжних країнах, таких як США, Англія, Австралія та ін. Останній із відомих на весь світ випадок стався під час передвиборчої кампанії Д. Трампа. Фірма *Cambridge Analytica* зібрала для його виборчого штабу дані про мільйони профілів користувачів *Facebook* у США, плануючи створити з їхньою допомогою програму для прогнозування і впливу на результати виборів. Про це йдеться у розслідуванні, проведеному *The New York Times* і *The Observer of London*, пише *The Guardian*. Як пояснив професор психології Кембриджського університету О. Коган, вдалося отримати доступ до особистих даних 270 тис. осіб за допомогою програми *thisisyourdigitalife*. При завантаженні програми, вона займалася складанням психологічних портретів, оскільки користувачі давали згоду на передачу інформації, пов'язаної з їх обліковим записом, а компанія використовувала отримані дані для створення системи, яка могла б направляти окремих американських виборців на персоналізовану політичну рекламу. Отже, пропонуємо розглянути можливі варіанти застосування аналітичних знань із запозиченням позитивного зарубіжного досвіду в системі виконання кримінальних покарань на конкретних прикладах.

Так, ще 2008 р. один із кращих вендорів (компанія, що спеціалізується на розробці програмного забезпечення), використовуючи методологію *Data Mining* (міждисциплінарну галузь, що виникла і розвивається на базі таких наук, як прикладна статистика, розпізнавання образів, штучний інтелект, теорія баз даних тощо), створив рішення (програму) для сфери забезпечення безпеки США. Рішення (програма) дає змогу сформувати картину про криміногенну обстановку в регіоні за допомогою аналізу всіх наявних джерел даних. Етапи й результат використання рішення включають у себе: прогноз тенденції та взаємозв'язку в кримінальній діяльності; визначення основних факторів, що впливають на ймовірність здійснення протиправних дій; використання інформації для виділення фінансових і людських ресурсів на планування й ефективне вирішення проблем. Основні сфери використання рішення (програми): національна безпека; забезпечення правопорядку; судочинство; виконання покарань; прикордонний і митний контроль.

Розглянемо більш детально кожен із названих вище напрямів та можливість їх використання в Україні. Один із напрямів застосовано в Агентстві з обслуговування суду м. Вашингтон (округ Колумбія). Агентство з обслуговування суду і нагляду за правопорушеннями (*Court Services and Offender Supervision Agency, CSOSA*) є федеральним органом виконавчої влади, що здійснює контроль за 15 тис. осіб, умовно-достроково звільнених, умовно засуджених і звільнених від покарання з випробуванням в окрузі Колумбія. *CSOSA* використовує рішення для ефективного управління робочим навантаженням співробітників, вивчення моделі рецидивної злочинності та забезпечення безпеки жителів району. Дані збираються з різних джерел й аналізуються. Забез-

печуться доступ до інформації для всіх співробітників, відповідальних за роботу з умовно-до-строково звільненими та умовно засудженими особами. Це дає змогу службовцям швидко та ефективно приймати правильні рішення. Тут можна провести паралель із сучасною службою пробації України, що має схожі функції щодо осіб, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт, осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років. Співробітник органу пробації за рішенням суду під час наглядової пробації застосовує до осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, пробаційні програми з урахуванням потреб засудженого. Нині в Україні близько 39 тис. суб'єктів пробації, що потребують об'єктивної оцінки ризиків і потреб та оцінки результатів проходження програм. Звісно, у цьому напрямі вже здійснюється робота, але вона жодним чином не автоматизована і вимагає великої кількості ресурсів та не виключає «людського» фактору. До того ж у зв'язку з тривалістю процедури кількість критеріїв для оцінки обмежена. Натомість, якби в систему пробації України були запроваджені аналітичні програми, кількість яких на світовому електронному ринку зараз просто вражає, роботу за цими напрямками можна було б організувати швидше в декілька разів (програми дають можливість опрацьовувати до 30 тис. осіб за один робочий цикл щонайменше за 300 критеріями), отримані результати одразу були б візуалізовані й готові для прийняття на їх основі рішення про ефективність чи ні тієї або іншої програми, необхідність її доповнення та про самого засудженого.

Також системи аналітичної роботи застосовує Управління виправних установ штату Флорида. Воно виконує нагляд за особами, підозрюваними в серійних злочинах. Програма забезпечує доступ до архівів виправних установ. Службовці можуть аналізувати характер і способи вчинення злочинів, швидко складати звіти і передавати їх в місцеву поліцію і відділи шерифів, сприяючи пошуку та затриманню підозрюваних, а також легко відстежувати події, що стосуються ув'язнених, наприклад, переміщення з однієї установи в іншу, застосування дисциплінарних стягнень і випадки вживання наркотиків. Ця інформація може бути використана для аналізу демографічних даних і статистики вживання наркотиків. Визначення особливостей поведінки засуджених сприяє впровадженню нової політики щодо зниження споживання наркотиків у виправній установі. Програма дає Управлінню можливість оперативно об'єднувати, аналізувати та інтерпретувати дані в системі кримінального судочинства, а відповідно – ефективно розкривати злочини чи й запобігати їхньому вчиненню, а також оптимізувати структуру державних ресурсів. Запровадження такої практики в Україні планується вже дуже давно, а в 2017 р. було навіть законодавчо закріплено у IV розділі розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р «Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України» як один зі способів вирішення наявних проблем, за допомогою створення комплексного електронного реєстру засуджених й осіб, узятих під варту, а також суб'єктів пробації. Таке рішення законодавця є абсолютно виправданим і дало б можливість вирішити безліч питань, таких як оперативне отримання інформації про ту чи іншу особу, її характеристику і навіть оцінку не тільки можливості повторного вчинення злочину, а й прогнозу стану злочинності загалом. До того ж із використанням комп'ютерних технологій цей процес займе небагато часу, а його результат буде об'єктивним та зможе бути використаний у різних сферах правового прогнозування, як-то: розробка нового чи вдосконалення існуючого законодавства, розробка засобів для попередження та зменшення рівня злочинності тощо. Проте, на жаль, в Україні ця норма поки що знайшла своє відображення лише в законі, а не на практиці, що мало б неабияку ефективність.

Розглянемо зазначене твердження на прикладі прогнозування (моделювання) ймовірності повторного вчинення злочину (рецидиву). Для цього потрібна база даних (вибірка) осіб, які вчинили злочин і були засуджені у поточному році або відбули покарання, або були звільнені від нього. Обов'язкові параметри: вік, регіон тощо. Соціально-демографічні показники, вчинення повторних злочинів, зокрема й за іншими статтями, параметри нового злочину. Інші параметри, без обмеження. Відкидаємо «неякісні» записи з вибірки й «особливі» резонансні випадки. Здійснюємо розподіл вибірки в пропорціях 60/30/10 на три групи і будемо декілька різних видів моделей, наприклад, вибираємо модель логістичної регресії, яка показує 10 параметрів портрета злочинця,

що впливають на рецидив: злочин у групі, неблагополучна родина та матеріальний стан, відсутність освіти, професії, залежність, діагноз тощо. Беремо вибірку засуджених, «скоримо» (*scoring* – проводимо оцінку засуджених за допомогою аналітичної програми, в основі якої закріплені методи математичної статистики), й отримуємо навпроти кожного значення ймовірності рецидиву. Вище 0.5 – значення високе. Для України це питання є дуже актуальним, оскільки здійснивши аналіз за даними статистики можемо стверджувати, що з 2008 р. рівень рецидиву постійно зростає.

Проте це ілюструє вже наявний стан речей, а запропонований вище спосіб дав би змогу здійснити прогноз і, як наслідок, розробити засоби протидії і попередження. Плюс – існує низка проблем, які може вирішити лише правова аналітика.

Наприклад, опрацювавши статистичні дані, ми визначили рівень рецидиву у відсотках особами, які звільнені умовно-достоково. Він поступово зменшується, а отже, можна зробити висновок, що в установах виконання покарань особи виправляються, але його, на жаль, важко підтвердити, оскільки критерії для достовірного правового аналізу відсутні, тому що їх збір та збереження на сьогодні, на жаль, не регламентовані у законодавстві України.

Дискусійним питанням під час проведення наукового аналізу виявився рівень рецидиву особами, звільненими за актом амністії. З 2008 по 2014 рр. рівень такого рецидиву становив менше 1 % та залишався незмінним, проте 2015 р. помітне його зростання. Низка науковців пов'язує це з неоднозначними актами законодавства, що діяли на той час, а підтвердженням чи спростуванням їхніх слів стало б проведення глибокого аналітико-правового дослідження для відслідковування кореляції між рисами особи, яка була звільнена, та положенням нормативно-правових актів, проте ми знову стикаємося з проблемою відсутності даних і систем для проведення такого аналізу. До того ж, на нашу думку, видається доречним здійснення аналітико-правового постатейного дослідження (залежно від статті, за яку відбувала покарання особа, звільнена за актом амністії) для визначення стану і залежності рівня рецидиву вчиненого окремими категоріями осіб та взаємозв'язку соціально-демографічних ознак і кримінальної санкції, аби в майбутньому на основі отриманих результатів приймати більш достовірне рішення, за якими статтями Кримінального кодексу України особи можуть звільнятися за актом амністії, а за якими ні. Але найпроблемнішим питанням на сьогодні, на нашу думку, залишається питання пенітенціарного рецидиву, рівень якого повинен зменшуватися завдяки пенітенціарній пробації, але по факту це не так. Тому нині, як ніколи раніше, потрібно точно та неупереджено здійснювати аналіз осіб, що звільняються, визначати їхні потреби та ризики при призначенні програм, аби мати можливість не тільки знизити рівень пенітенціарного рецидиву, а й розробити систему заходів попередження та профілактики і розрахувати матеріальні та людські затрати на роботу з цією категорією. Проте

сьогодні в Україні відсутні необхідні ресурси, аби реалізувати це на практиці, а тому зазначене питання потребує уваги з боку наукової спільноти та законодавця.

Висновки. Слід зазначити, що правова аналітика – надзвичайно дієвий і необхідний механізм, що повинен стати концепцією напрямів, необхідних у майбутньому як для юридичної науки, так і для юридичної освіти та практики.

Застосовуючи методи аналітико-правових досліджень, можна буде не тільки оперативнo та ефективно опрацьовувати дані про той чи інший феномен або явище, наприклад, рівень злочинності чи рецидиву, а й отримати можливість здійснювати тривале та точне прогнозування прояву і стану цих явищ у майбутньому, що дасть змогу надавати пропозиції центральним органам влади щодо нормативно-правового, організаційного, науково-методичного, інформаційного забезпечення будь-якої сфери державного життя, зокрема й сфери виконання кримінальних покарань. А тому потрібно приділити значну увагу розробленню і впровадженню інформаційно-комунікаційних технологій для збору, передачі, обробки, зберігання та розповсюдження інформації про засуджених та суб'єктів пробації; моніторингу кількісних і якісних показників рівня та стану злочинності; створення баз даних та інформаційно-аналітичних довідників у сфері виконання кримінальних покарань, а також питанню освіти в частині підвищення кваліфікації з питань правової статистики, інформаційно-аналітичних систем та аналітики.

Використані джерела

1. *Онiщенко Н. М.* Правова аналітика: сутнісні підходи, реалії, розвиток на перспективу / Н. М. Онiщенко // Альманах права. Людиноцентризм у праві: теоретико-прикладні засади. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2017. – Вип. 8. – С. 16–19.
2. Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства ; за ред. І. К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – Т. 10. – 156 с.
3. Про пробацію : Закон України від 5 лютого 2015 р. № 160-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/160-19>.

Бараш Є. Ю. Правова аналітика в сфері виконання кримінальних покарань

Стаття присвячена дослідженню різних аспектів застосування нових наукових підходів, зокрема прийомів правової аналітики, для ефективної законотворчої діяльності у сфері виконання кримінальних покарань та якісного практичного застосування до особи призначеного судом покарання на основі достовірної галузевої статистики та аналітики, що давало б змогу відслідковувати відповідні процеси та приймати зважені управлінські рішення, при реформуванні системи кримінальних покарань України. Запропоновано нові підходи для проведення оцінки суб'єктів пробації та осіб, що відбули покарання, перед застосуванням до них пробаційних програм та оцінки результатів їх проходження на базі інформаційно-аналітичних програм. На прикладі моделі проілюстровано можливість прогнозування рівня рецидиву засуджених звільнених від відбування покарання за допомогою правової аналітики та аналізу і вирішення наявних нині дискусійних питань рецидивної злочинності. Розглянуто можливі шляхи застосування правової аналітики та її методів у сфері виконання кримінальних покарань для проведення досліджень із проблемних питань, здійснення на основі отриманих результатів вдосконалення системи існуючого законодавства, запровадження нових методів роботи із засудженими та систем підготовки персоналу.

Ключові слова: правова аналітика, сфера виконання кримінальних покарань, пробація, *Data Mining*, планування, прогнозування.

Barash Y. Legal analysis in the sphere of enforcement of sentences

The article is devoted to the research of various aspects of the application of the new scientific approaches, in particular, methods of legal analysis, for effective law enforcement activities in the sphere of enforcement of the criminal sentences and qualitative practical fulfillment of punishment, which is appointed to a person by court. It is based on the reliable institutional statistics and analytics that gives the possibility to trace the relevant processes and make sound management decisions while reforming the criminal-executive system in Ukraine.

The new approaches for the assessment of the probation clients and those persons, who have been already sentenced before applying the probation programmes to them, as well as the evaluation of the results of the sentences serving on the basis of the informational and analytical programmes, are offered in this article. The model example illustrates the possibility of envisaging the level of recidivism of those convicts, who have been released from serving their sentences, using the law analytics and solving the current problems related to the repeated crime. Possible ways of using the law analytics and its methods in the sphere of enforcement of the criminal sentences are considered for carrying out the research on the problematic issues and implementation of the existing legislation with the use of the obtained results, as well as the introduction of the new methods of work with the convicts and the personnel training systems.

For a long time the analytical research has been used only in the exact sciences, such as mathematics, chemistry and economics. At present with the development of the civil society the connection between the law and analysts is

obvious. The analytical approach provides the researchers with the division of a problem into the systemically related parts; the identification of the causal relationships; taking into the account the concomitant factors; envisaging and evaluation of the whole spectrum of the possible consequences of the taken decision. The above mentioned is characteristic both for the legal science and for the legal practice.

The article is an attempt to understand the role of the analytical thinking in the law sphere, which has caused the emergence of one of the most influential modern research areas: the legal analytics.

Therefore, in the informational society, in order to improve the level of development and efficiency of the legal work, as well as the political, legal and technical legal improvement of the normative and legal acts in the sphere of enforcement of the criminal sentences, it is necessary to turn actively to the legal analytics theory and practice. The Ukrainian legislator should pay more attention to the implementation and development of the legal analytics in all spheres of the public life and state administration of Ukraine, including the sphere of enforcement of the criminal sentences, which should consist of the development and continuous implementation of the various and consistent measures of the state authorities and civil society within the framework of the approved fundamentals constitutional order for creating proper conditions for the development of the legal analytics and the use of the results, which have been obtained during this research. Such work should be done systematically. The researchers should take into account the international experience in that sphere.

Key words: legal analysis, the scope of criminal punishment, probation, Data Mining, planning, predicting.

УДК 340

*Миросяла Вікторівна Білак,
професор кафедри теорії права та прав людини
Українського католицького університету,
доктор юридичних наук*

НАЛЕЖНА ПРАВОВА ПРОЦЕДУРА ЯК ОСНОВА ВІДНОВЛЕННЯ ЛЕГІТИМНОСТІ ІНСТИТУТІВ ВЛАДИ

Постановка проблеми. Останнім часом все більше постає проблема необхідності впровадження концепції «належної правової процедури» в усіх галузях права, яка в той чи інший спосіб нап'язує пов'язана з реалізацією прав і законних інтересів людини та громадянина. Актуальність цієї теми обумовлена прийняттям останніх рішень Конституційного Суду України (далі – КСУ), в яких визнано неконституційними закони України «Про засади державної мовної політики» та «Про всеукраїнський референдум», оскільки виявлено порушення процедури їх розгляду й ухвалення [1; 2]. Фактично мало місце порушення «належної правової процедури», оскільки, як справедливо зазначив С. Шевчук, державні акти для визнання їх конституційними мають бути легітимними, оптимальними, ефективними, а засоби, які в них передбачаються, пропорційно співвідноситися з переслідуваними цілями та мінімально обмежувати гарантовані конституційні права та свободи [3, с. 69]. Оскільки «належна правова процедура» прямо не передбачена в Конституції України, існує потреба у виробленні підходів до формулювання власної концепції «належної правової процедури» судовими органами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання «належної правової процедури», зокрема у вигляді процедурно-процесуальної основи, досліджували різні автори: В. Городовенко, Н. Онищук, О. Середя, О. Тихомирова, С. Шевчук, О. Яковенко та ін. Питання належної адміністративної процедури вивчали В. Авер'янов, В. Бевзенко, І. Коліушко, І. Бойко, В. Тимошук та ін. Незважаючи на те, що у вітчизняній правовій науці існують деякі комплексні праці з цього питання, проте на сьогодні існує потреба у винайденні правових основ для формування судами України концепції належної правової процедури на підставі чинного законодавства та запровадженні її в національну судову практику України.

Мета статті полягає у тому, аби довести, що «належна правова процедура» повинна відповідати концепції справедливості як засобу захисту прав і законних інтересів особи та становить сутність легітимності дій влади. Крім того, обґрунтувати, що правовою основою для запровадження концепції «належної правової процедури» судовими органами є положення Конституції України і Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція).

Основні результати дослідження. «Належна правова процедура» є старішим і кардинальним принципом обмеження влади, передбаченим у ст. 39 Великої хартії вольностей (1215 р.), завдяки